

RAPPORT 61

Prospectie met ingreep in de bodem aan
de Baverstraat te Tongeren.

Onderzoek uitgevoerd in opdracht van
de Stad Tongeren

Elke Wesemael & Joris Steegmans
Juli 2009

ARON-RAPPORT 61

PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM AAN DE BAVERSSTRAAT TE TONGEREN

ONDERZOEK UITGEVOERD IN OPDRACHT VAN DE STAD TONGEREN

Steegmans Joris & Elke Wesemael

Sint-Truiden
2009

Colofon

**ARON rapport 61 - Prospectie met ingreep in de bodem aan de Baversstraat te Tongeren.
Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Stad Tongeren.**

Opdrachtgever: Stad Tongeren
Projectleiding: Elke Wesemael
Uitvoering veldwerk: Elke Wesemael en Joris Steegmans
Auteurs: Joris Steegmans en Elke Wesemael
Bijdragen: /
Foto's en tekeningen: ARON bvba (tenzij anders vermeld)

Op de teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Gelieve ons de wens om gebruik te maken van de teksten of illustraties schriftelijk over te maken op info@aron-online.be. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van ARON bvba mag niets uit deze uitgave worden veeleenvoudigd, bewerkt, en/of openbaar gemaakt door middel van web-publicatie, druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau
Diesterstraat 44, bus 201
3800 Sint-Truiden
www.aron-online.be
info@aron-online.be
tel/fax: 011/72.37.95

© ARON bvba, Archeologisch projectbureau, 2009

Inhoudstafel

Inleiding

1. Het onderzoeksgebied.....	1
1.1 Algemene situering.....	1
1.2 Historische achtergrond.....	2
1.3 Vroeger archeologisch onderzoek.....	4
2. Het archeologisch onderzoek.....	5
2.1 Doelstelling.....	5
2.2 Verloop en methodiek.....	6
3. Onderzoeksresultaten.....	6
3.1 Bodemopbouw.....	6
3.2 Gaafheid van het terrein.....	7
3.3 De archeologische sporen.....	8
3.4 De archeologische vondsten.....	8
3.5 Conclusie.....	12
4. Aanbevelingen	12

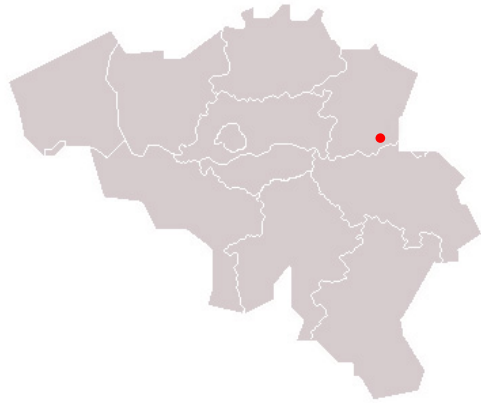
Bibliografie

Bijlagen

- Bijlage 1: Administratieve gegevens
- Bijlage 2: Lijst met afkortingen
- Bijlage 3: Fotolijst
- Bijlage 4: Sporenlijst
- Bijlage 5: Vondstenlijst
- Bijlage 6: Inplantingsplan
- Bijlage 7: Overzichtsplan
- Bijlage 8: Profielen

Inleiding

Naar aanleiding van een verkaveling aan de Baversstraat te Tongeren, achtte het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid een prospectie met ingreep in de bodem noodzakelijk. Op basis van dit proefsleuvenonderzoek kan na evaluatie van de onderzoeksresultaten eventueel tot een archeologische opgraving besloten worden. Het proefsleuvenonderzoek diende een dekkingsgraad te hebben van 12 %.

Het proefsleuvenonderzoek werd uitgevoerd op 3 juli 2009 door het archeologisch projectbureau ARON bvba uit Sint-Truiden in opdracht van de Stad Tongeren. Hiervoor werd door ARON bvba een vergunning voor prospectie met ingreep in de bodem aangevraagd bij het Agentschap R-O Vlaanderen - Onroerend Erfgoed. Deze vergunning werd toegekend (dossiernummer 15111/2009/187) op naam van Elke Wesemael op 24/06/2009.

1. Het onderzoeksgebied

1.1 Algemene situering

Het onderzoeksgebied situeert zich ten noordoosten van Tongeren, en omvat de perceelsnummers 146c en 471e (Kadaster Tongeren, 5^e, 6^e afdeling, sectie B-C). Het terrein (TAW 107,5m) beslaat een oppervlakte van 0,43 ha en is gelegen aan de Baversstraat (*Fig. 1*). Het projectgebied bevindt zich op de zuidoostelijke helling van de hoogte 'Sint-Antoniusveld' (TAW=112,5m), waardoor het terrein afhelt in deze richting. Het hoogste punt van het onderzoeksgebied bevindt zich in de noordwestelijke hoek van het terrein. Ca. 600 meter ten zuidoosten van het terrein bevindt zich de heuvelrug 'Berg', dat het hoogste punt van Tongeren is buiten de stadsmuren. Deze heuvelrug bestaat uit de Trappersberg, de kerkheuvel en de Galgeberg (TAW=123m).

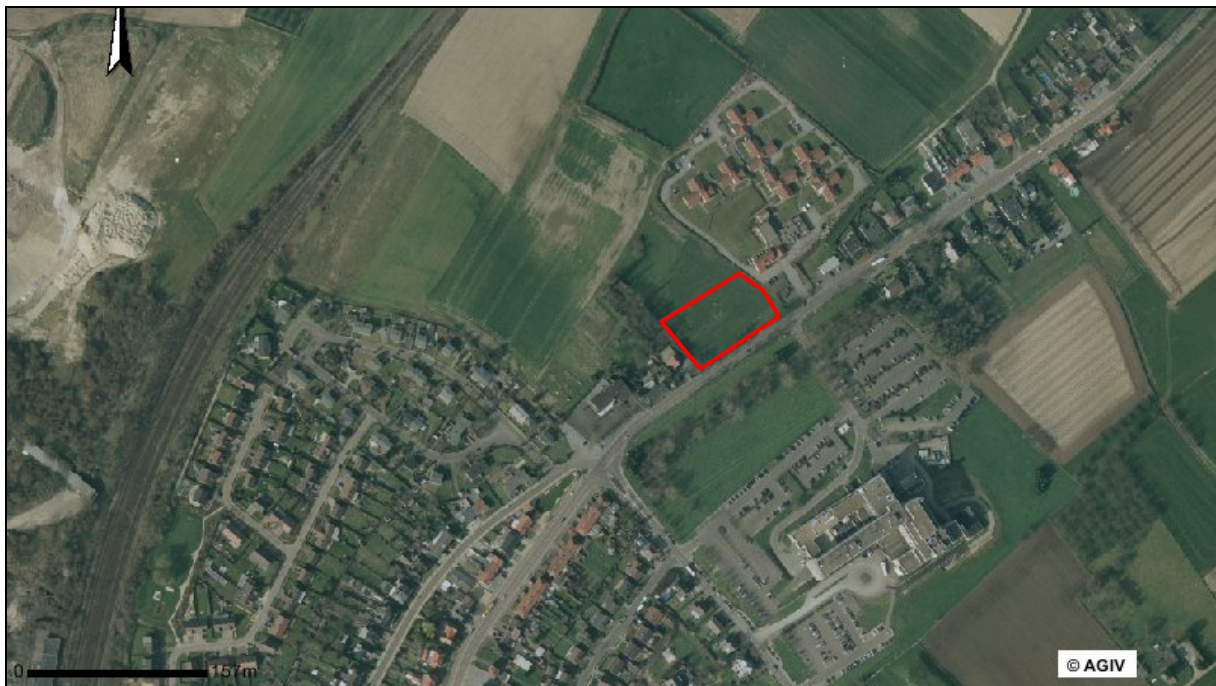

Fig. 1: Kleurenorthofoto met aanduiding van het projectgebied. Schaal 1:5000 (bron: AGIV).

Het te prospecteren gebied wordt volgens de bodemkaart gekenmerkt door een droge leembodem met textuur B-horizont of met weinig duidelijke kleur B horizont (Aba1) en een droge leembodem zonder profielontwikkeling met een bedolven textuur B horizont op minder dan 80 cm diepte (Abp(c))(Fig. 2). Het onderzoeksgebied was net voor de bodemingreep een braakliggend terrein, maar was voorheen landbouwgebied.

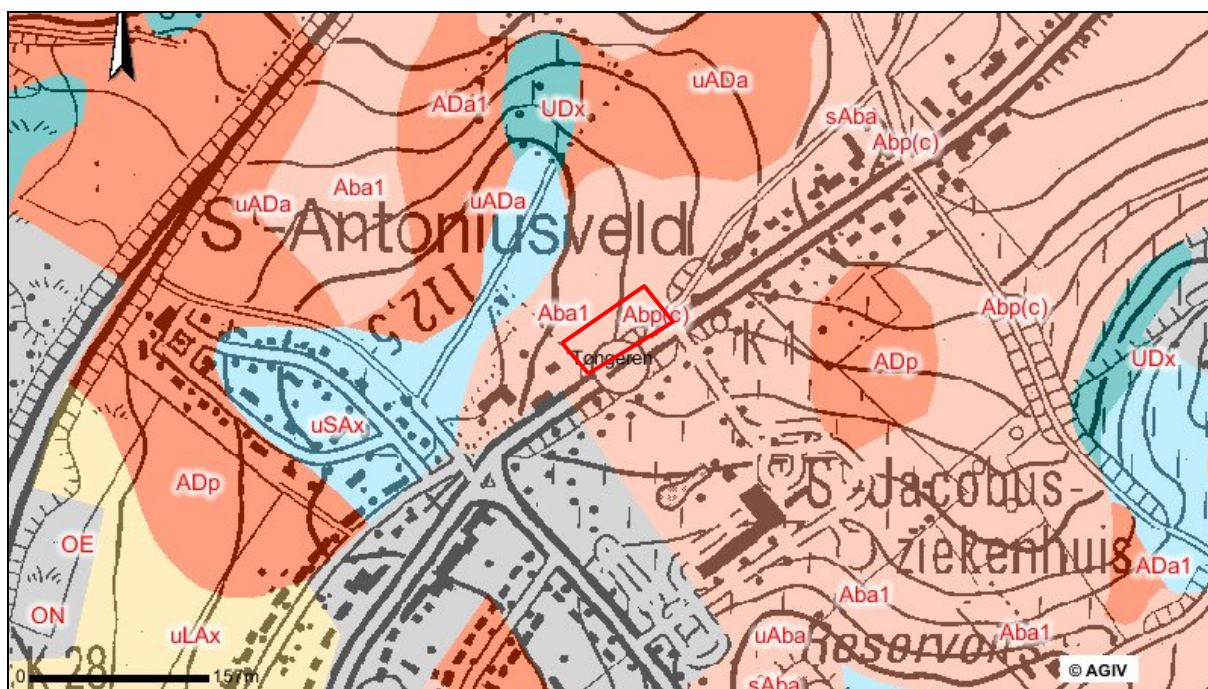

Fig. 2: Topografische bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied. Schaal 1:5000 (bron: AGIV).

1.2 Historische achtergrond

Ten tijde van Caesar wordt de streek rond Tongeren bewoond door een Keltische stam, de *Eburones*. In zijn 'Commentarii de Bello Gallico' vertelt Caesar over een nederlaag van zijn troepen in *Atuatuca* in 54 v. Chr. Het XIVe legioen, onder leiding van *Sabinus* en *Cotta*, werd verslagen door de *Eburones* onder leiding van *Ambiorix* en *Catuvolcus*. Lange tijd werd gedebateerd of het *Atuatuca* van Caesar, gelegen ongeveer in het midden van het gebied der *Eburones*, dezelfde plek was als het *Atuatuca Tungrorum*, het huidige Tongeren, uit de Keizertijd. Tegenwoordig wordt aangenomen dat dit niet het geval is.

In 51 v. Chr. richt Caesar, na wraaktochten door het gebied, de provincie Gallië in, waardoor alle Keltische stammen in het gebied deel uit gaan maken van het *Imperium Romanum*. In 40 v. Chr. wordt de provincie toegewezen aan *Octavianus*, de latere keizer *Augustus*. Hij vaardigt in 22 v. Chr. een wet uit die het administratieve en juridische statuut van het gebied bepaalt. De nieuwe provincie *Gallia Belgica* wordt ingedeeld in een aantal *civitates*, waaronder de *Civitas Tungrorum* met als hoofdstad *Atuatuca Tungrorum*, het huidige Tongeren. Omstreeks 17 v. Chr. zijn in het gebied militaire troepen gestationeerd om de steden in te richten. De grote aantrekkingskracht van de troepen maakt dat Tongeren stilaan evolueert naar een echte nederzetting. Een aarden wal met palissade en spitsgracht wordt aangelegd rondom de huizen in hout en leem die geschikt waren volgens het militaire dambordpatroon.

Reeds ten tijde van *Claudius* wordt het wegennet aangepast, krijgen de straten een eerste verharding en wordt te Tongeren een *forum* aangelegd. In 69/70 slaat het noodlot echter toe: de stad wordt verwoest tijdens een opstand van de Bataven onder leiding van *Julius Civilis*. Hiervan getuigen de brandlagen die, tijdens opgravingen, overal in de stad worden teruggevonden.

Met *Vespasianus* breekt opnieuw een periode van rust aan en wordt de oude stadskern uitgebreid. Thermen, magazijnen en heiligdommen worden gebouwd en een aquaduct voorziet de stad van het

nodige water. Als gevolg van een wijziging in de organisatie van de provincies door *Domitianus*, behoort de *Civitas Tungrorum* vanaf het einde van de 1ste eeuw n. Chr. tot het grondgebied van de provincie *Germania Inferior*. *Atuatuca Tungrorum* staat mee in voor de bevoorrading van de troepen aan de Rijn. De stad verkrijgt het statuut van *municipium* en de eerste stenen omwalling (2de eeuw) wordt opgetrokken.

Wanneer Germaanse troepen van over de Rijn op zoek gaan naar een nieuwe thuis in het Romeinse Rijk wordt Tongeren voor de tweede maal verwoest (275-276 n. Chr.). Langzaam aan wordt opnieuw leven in de stad geblazen, maar op een beperkte schaal. Een nieuwe, kortere stenen omwalling wordt in de 4de eeuw omheen de stad aangelegd en anders dan voorheen kent deze nu een echte verdedigingsfunctie. Enkele Germaanse graven met een militair karakter leren ons dat de stad nu ook ondermeer bewoond werd door mensen afkomstig van over de Rijn die ingezet werden in het Romeinse leger.

Met *Diocletianus* volgt alweer een nieuwe administratieve reorganisatie waarbij de oude provincies ingedeeld worden in *dioceses*. De provincie *Germania Inferior*, toen reeds herdoopt als *Germania secunda*, wordt ingedeeld bij de *diocesis Gallia*. Dat het christelijk geloof omtrent deze tijd zijn intrede doet in de stad wordt aangetoond door de christelijke graven die werden aangetroffen in het noordoostelijk grafveld en onder de basiliek. De stad kent ook het statuut van bisschopszetel met de aanwezigheid van Sint-Servatius, de bisschop van de Tungri.

In de 5de eeuw n. Chr. verliest *Atuatuca Tungrorum* zijn positie van administratief en militair centrum aan Maastricht. Welke rol Tongeren heeft gespeeld in de vroege Middeleeuwen is, spijs en zeldzame vondsten uit de Merovingische periode (5de - 7de eeuw), niet duidelijk. Het is pas in de daaropvolgende Karolingische periode dat de stad opnieuw in het licht van de historie treedt met de bouw van een nieuwe kerk en de stichting van een kapittel van kanunniken. Dat alles gebeurde steeds op de plaats van de huidige O.L.V.-basiliek in wier omgeving ook de Sint-Maternuskapel en het oude bisschopshuis hebben gestaan. Het centrum van deze kerkelijke aanhorigheden (*monasterium*), eertijds omgeven door een primitieve omheining, zou de kern vormen van de latere stadsontwikkeling.

Na afbraak van de Romaanse munsterkerk en de heropbouw van de thans nog bestaande kloostergang, werd in de eerste helft van de 13de eeuw aangevangen met de bouw van de huidige O.L.V.-basiliek in Gotische stijl. Vanaf die tijd ontstonden rondom het oude stadscentrum nieuwe handelswijken, verzorgingstehuizen en ambachtelijke kwartieren, die na de aanleg van de 13de eeuwse stadsomwalling uitgebreid werden met verschillende kloosters, enkele parochiekerkjes en een begijnhof. Tongeren, één van de gegoede steden van het Luikerland, werd in 1677 bijna volledig platgebrand door de troepen van Lodewijk XIV, waarna de stad slechts moeizaam herstelde. Het is pas na 1830 dat er van een werkelijke heropleving kan gesproken worden.

Volgens de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), was het onderzoeksgebied in die periode in gebruik als landbouwgrond en situeert zich tussen de dorpskernen van Henis en Berg (*Fig. 3*). Dat het projectgebied op de zuidoostelijke helling van een hoogte in het landschap gelegen is, is aan de hand van deze kaart niet te achterhalen.

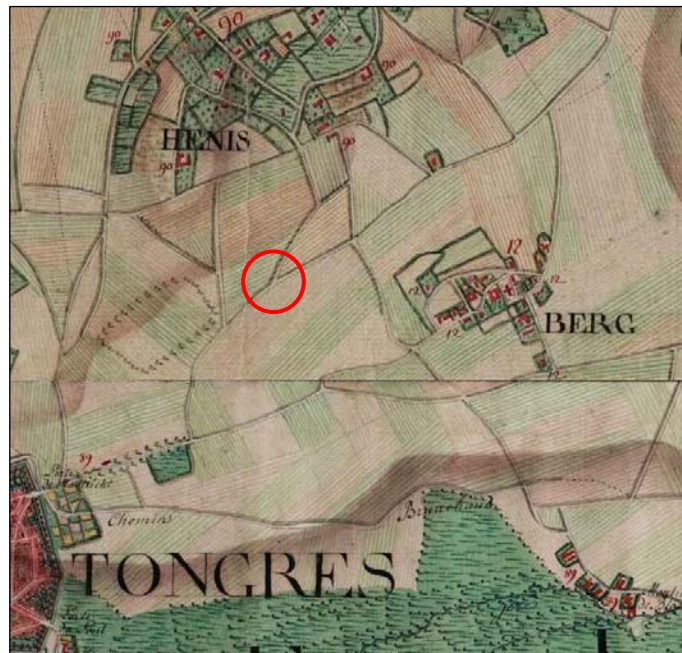

Fig. 3: Detail uit de kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het prospectiegebied (Bron: Koninklijke Bibliotheek van België).

De Atlas van de Buurtwegen uit 1841 vertoont een gelijkaardig beeld. Ook hier bevindt het onderzoeksgebied zich ten zuidoosten van de dorpskern van Henis, in een gebied dat als landbouwgrond in gebruik is (Fig. 4). Op deze kaart zijn reliëfverschillen eveneens niet waarneembaar.

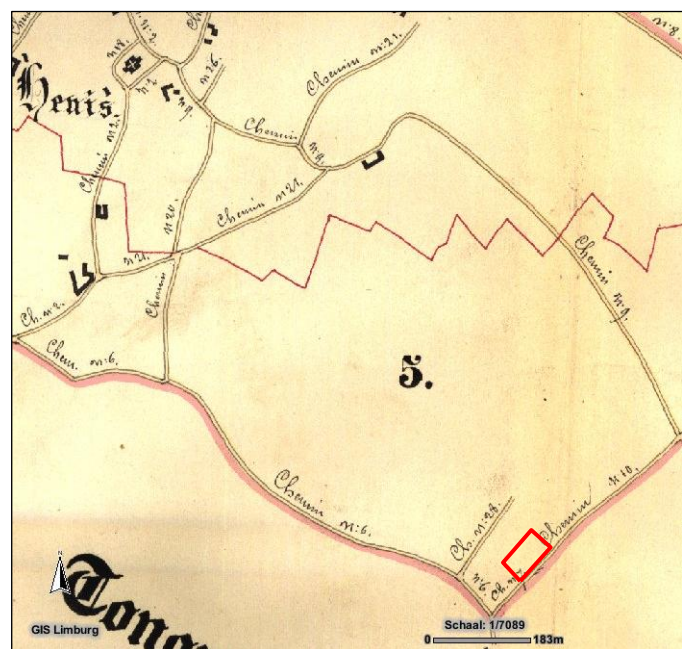

Fig. 4: Detail uit de Atlas van de Buurtwegen van Tongeren met aanduiding van het prospectiegebied (Bron: GIS Provincie Limburg).

1.3 Vroeger archeologisch onderzoek

Van het projectterrein zelf zijn geen archeologische vondsten bekend. In de zeer nabije omgeving zijn echter wel een aantal vindplaatsen gekend. Een 50-tal meter ten noordwesten van het onderzoeksgebied, bovenop de hoogte 'Sint-Antoniusveld', zijn twee archeologische vindplaatsen gekend (CAI-nr. 700068 en 700605) (Fig. 5). Het handelt hier om metaalvondsten, zoals zilveren en bronzen munten, die door middel van metaaldetectie in de bouwvoor werden aangetroffen. De

datering van deze vondsten is niet gekend. Een 200-tal meter ten noordoosten van het projectgebied, meer hellingafwaarts, zijn eveneens enkele munten, zoals een Romeinse *denarius* en een verguld regenboogshoteltje teruggevonden (CAI-nr 700072).

In de verdere omgeving, in de buurt van de dorpskernen Henis en Berg, werd eveneens archeologisch materiaal aangetroffen (CAI-nr 700026 en 700827). Hier werd een vroeg-Romeinse gouden *Avaucia*-munt gevonden, evenals enkele fragmenten aardewerk. Op de Trappersberg, een gedeelte van de heuvelrug 'Berg' werden enkele zilveren munten en fragmenten van Romeinse *tegulae* aangetroffen (CAI-nr. 700822).

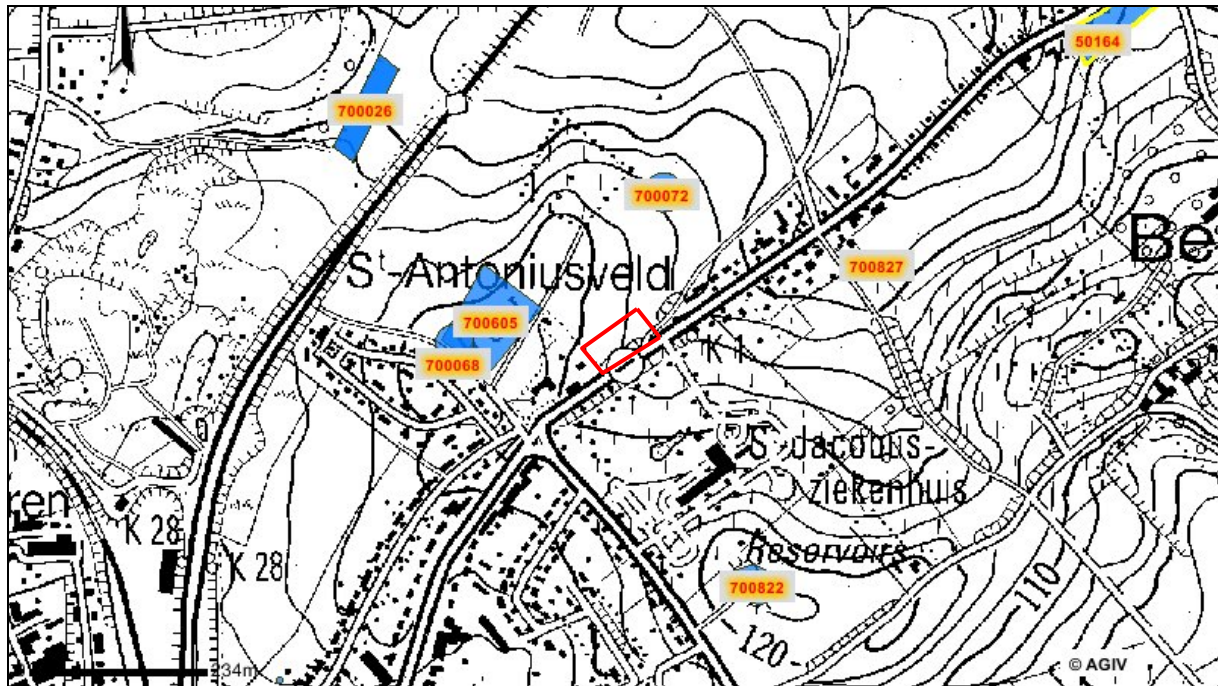

Fig. 5: Detail uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van de omliggende vindplaatsen. Het onderzoeksgebied is in rood aangeduid. Schaal 1:7500 (bron: AGIV).

2. Het archeologisch onderzoek

2.1 Doelstelling

De opdracht bestond uit het uitvoeren van een prospectie met ingreep in de bodem. Het doel van dergelijk onderzoek is het opstellen van een rapport dat een ruimtelijke en inhoudelijke analyse maakt van mogelijk aanwezige archeologische resten op het onderzoeksterrein. Op basis van dit eindrapport en in combinatie met de door de bouwheer opgemaakte bouwplannen, kan het terrein al dan niet archeologie-vrij worden verklaard, de inrichting van het terrein eventueel worden bijgestuurd, of kan een onderbouwde selectie van de bedreigde en te onderzoeken zones worden opgemaakt.

Conform de bijzondere voorwaarden aan de vergunning opgelegd door R-O Vlaanderen bestond het veldwerk enerzijds uit de evaluatie van het gebied door middel van het aanleggen van proefsleuven met een dekking van minimum 12%. Dit komt neer op een te onderzoeken oppervlakte van ongeveer 500 m². Deze sleuven konden, indien de aanwezigheid van sporen daartoe leiding gaf, aangevuld worden met 'kijkvensters'.

Anderzijds bestond het veldwerk uit het onderzoeken van het projectgebied door middel van een metaaldetector. Hiervoor werden aan Elke Wesemael en aan metaaldetectoramateurs Benjamino Emons en Gerda Jackers een vergunning verleend.

2.2 Verloop en methodiek

Het onderzoek, in opdracht van de Stad Tongeren, stond onder de leiding van projectverantwoordelijke Elke Wesemael (ARON bvba) en werd op het terrein uitgevoerd door Elke Wesemael en Joris Steegmans. Aron bvba voorzag voor de uitvoering in een kraan met machinist (Edgard Gaens) en een landmeter (Pieters bvba). Alain Vanderhoeven (VIOE Tongeren) bracht een bezoek aan de locatie na de aanleg van de sleuven.

Het onderzoeksgebied besloeg een totale oppervlakte van 43 are. Deze oppervlakte besloeg zowel de vier bouwlocaties als de omliggende tuinen. Aangezien er enkel binnen de te bebouwen zones gegraven mocht worden, met een gezamenlijke oppervlakte van 9 are, werd besloten om conform de bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor prospectie met ingreep in de bodem binnen elke huisplattegrond één proefsleuf aan te leggen met een breedte van 2 graafbakken breed (ca. 4 m) en een lengte van ca. 17 meter, goed voor een steekproef van ca. 12% (*Bijlage 6*).

De sleuven werden binnen de huisplattegronden in noordwest-zuidoost richting aangelegd met een tussenafstand van ca. 21 meter. Door de aanwezigheid van een berm van ca. vier meter hoog aan de straatzijde, werden de sleuven op ca. 15 meter afstand van de lager gelegen Baverstraat aangelegd. De diepte van de sleuven bedroeg ca. 60 cm. Het west-profiel van sleuf 4 werd gefotografeerd en ingetekend.

De geattesteerde sporen werden doorlopend genummerd en beschreven. De verschillende vondsten werden ingezameld en geregistreerd. De profielen van de proefputten werden opgeschoond, gefotografeerd, beschreven en manueel ingetekend op schaal 1:20. Het terrein werd volledig gescreend op metalen vondsten door middel van metaaldetectie.

Na afronding van het onderzoek werden de grondplannen van de sleuven, met alle sporen, door de landmeter ingemeten en er de absolute hoogtes t.o.v. de Tweede Algemene Waterpassing van genomen.

Er werd tevens van de gelegenheid gebruik gemaakt om een braakliggende akker ten noordwesten van het onderzoeksgebied te prospecteren. Op deze hoger gelegen akker werden fragmenten van Romeins aardewerk (*terra sigillata*) teruggevonden.

Bij de uitwerking van het onderzoek werd een databank opgesteld met een fotolijst, sporenlijst en vondstenlijst. De veldtekeningen en dagrapporten werden gedigitaliseerd.

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Bodemopbouw

Volgens het bodemkundig onderzoek werd het onderzoeksgebied gekenmerkt door een leembodem zonder profielontwikkeling met een bedolven textuur B horizont op minder dan 80 cm diepte (Abp(c)). Deze leembodem zonder profielontwikkeling werd tijdens het onderzoek teruggevonden in de profielen van de sleuven. De bodemopbouw was in elk van de sleuven gelijkaardig. Bovenaan bevond zich een bruinigrijze ophogingslaag van ca. 40 cm dik, met een bijmenging van fragmenten houtskool, verbrande leem en grind, daaronder een bruine laag colluvium van ca. 10 cm dik, met een bijmenging van houtskoolspikkels en verbrande leemspikkels. Onderaan bevond zich de moederbodem (*Fig. 6*). De ophogingslaag kwam enkel voor op het laagst gelegen deel van het terrein, en was ter hoogte van het meest noordelijke uiteinde van de sleuven volledig verdwenen.

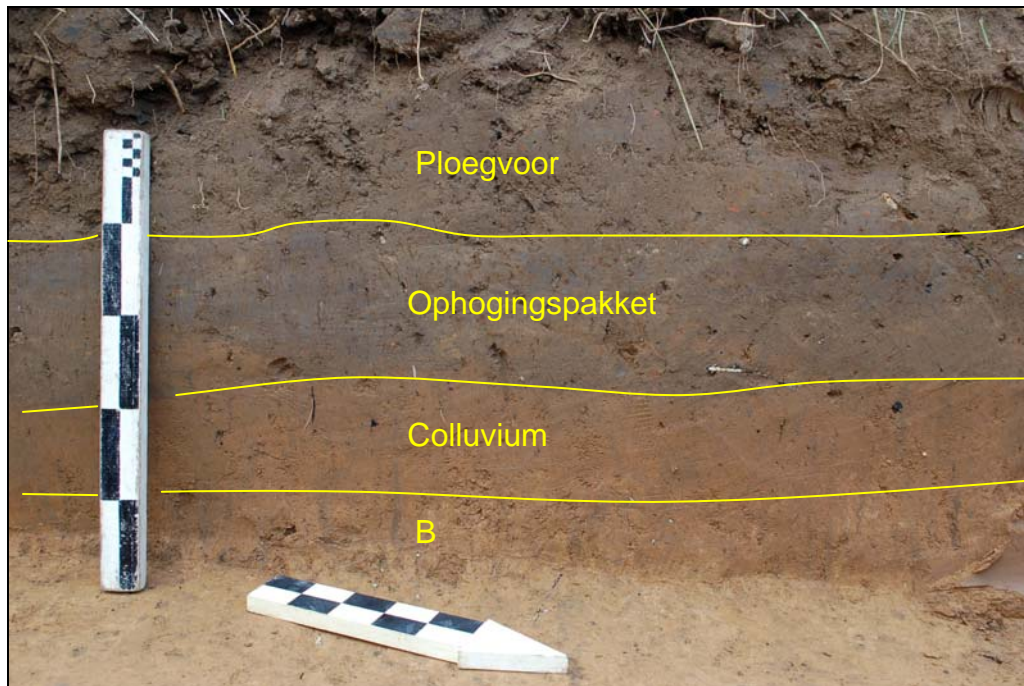

Fig. 6: Colluviumlaag onder het ophogingspakket in sleuf 4.

3.2 Gaafheid van het terrein

Het onderzoeksgebied was tot vlak voor de start van het proefsleuvenonderzoek een braakliggend terrein. Voorheen werd het echter als akkerland gebruikt. Gedurende lange tijd werd de natuurlijke vegetatie niet verwijderd, wat ervoor zorgde dat deze tot ca. anderhalve meter hoog was opgeschoten (Fig. 7). In dergelijke toestand was prospectie door middel van metaaldetectie onmogelijk en bemoeilijkte het eveneens het proefsleuvenonderzoek. Daarom werd besloten de kraan over de gehele oppervlakte van het projectgebied te laten rijden, alvorens van start te gaan met het onderzoek.

Fig. 7: Natuurlijke vegetatie in de zuidwestelijke hoek van het terrein.

3.3 De archeologische sporen

In het zuidelijk deel van sleuf 1 werd een oude veldweg (S1) aangetroffen. Kenmerkend hiervoor zijn de meer compacte samenstelling van de bodem en de witachtige kleur. Dit witachtig materiaal is silt, kleine leempartikels die samengevloeid zijn in de karrensporen (Fig. 8). Op het tracé van de veldweg kwamen ook keien en grind voor.

In sleuf 2, 3 en 4 werden geen archeologische sporen aangetroffen. In sleuven 2 en 4 waren wel enkele (natuurlijke) boomvallen te herkennen.

Fig. 8: Een oude veldweg in het zuidelijk deel van sleuf 1.

3.4 De archeologische vondsten

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden in de sleuven geen archeologische vondsten aangetroffen. De prospectie met metaaldetectoren leverde echter wel een aantal vondsten van archeologische waarde op.

In totaal werd een 60-tal metalen objecten teruggevonden op het onderzoeksterrein. Hiervan bleek een 14-tal objecten omwille van hun fragmentarische aard en slechte bewaringstoestand niet determineerbaar.

De overige 46 vondsten konden wel gedetermineerd worden. De grootste groep werd vertegenwoordigd door de munten. Er werden 13 munten aangetroffen, waarvan 12 kopermunten en één zilvermunt. Negen van deze kopermunten konden, ondanks de ongunstige bewaringstoestand, gedetermineerd worden als *liards*, Franse munten die geslagen werden tot in 1792. Ze waren in omloop tot ca. 1856. Daarnaast werden drie Belgische muntstukken aangetroffen. Het betrof een muntstuk van twee centimes van Leopold I uit 1848, een muntstuk van 25 centimes van Albert I uit 1929 en een stuk van vijf frank van Boudewijn I uit 1993. Deze laatste twee kopermunten hadden een bijmenging van aluminium en nikkel.

De zilvermunt kan gedetermineerd worden als een *Tourse groot*, geslagen door Philips IV de Schone (1268-1314), die regeerde over Frankrijk van 1285 tot 1314. Zijn politiek was erop gericht om het gezag van het Franse koningshuis te versterken door zijn kroondomein uit te breiden met Vlaanderen, wat hem in conflict bracht met de Vlaamse graven en steden. Hoogtepunten in deze conflicten kwamen er in 1297 en 1300, toen Philips grote delen van Vlaanderen bezette. Tussen 1300 en 1302 werd overgegaan tot een volledige bezetting van Vlaanderen. In 1302 kwamen echter enkele steden, zoals Brugge, in opstand, wat resulteerde in de alom bekende Guldensporenslag op 11 juli 1302, waarbij het Franse ridderleger van Philips de Schone verslagen werden door Vlaamse ambachtslieden. Het is tijdens deze jaren van Franse bezetting van Vlaanderen (waar het Prinsbisdom Luik en dus ook Tongeren geen deel van uit maakte) dat deze zilvermunt werd geslagen. Hoe hij in Tongeren terecht kwam kan enkel gegist worden.

Op de voorzijde van de munt is in het midden een kruis afgebeeld, omringd door de tekst PHILIPPVS REX (Fig. 9). Op de achterzijde van de munt is een afbeelding van een kasteel zichtbaar, namelijk het kasteel van Tours, de Franse stad waar deze munt geslagen werd. Het kasteel is omringd door de tekst TVRONVS CIVIS (Fig. 10).

Fig. 9: Voorzijde zilvermunt.

Fig. 10: Achterzijde zilvermunt.

Verder werd een klein randfragment van een zilvermunt teruggevonden, waarbij een deel van het opschrift op de rand nog leesbaar is. De tekst PHIL... doet vermoeden dat ook deze munt geslagen werd door Philips de Schone, al kan hieromtrent geen uitsluitsel gegeven worden.

Een belangrijke vondst die tijdens dit onderzoek werd gedaan was een bronzen *fibula*. Het lijkt om een boogfibula uit één stuk te gaan, maar het precieze type van deze *fibula* kon niet worden achterhaald, wat een datering ervan sterk bemoeilijkt. Vermoedelijk kan deze *fibula* wel in de Gallo-Romeinse periode geplaatst worden (Fig. 11 en 12).

Bij enkele wandelingen op de akkers in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksterrein, nl. hoger op de helling bij het toponiem 'Sint Antoniusveld' werden op de terrein aan beide zijden van de veldweg aanzienlijke hoeveelheden aardewerk (Gallo-Romeins, middeleeuws, postmiddeleeuws) en dakpanfragmenten vastgesteld. Een mogelijkheid is dat deze fibula van een hoger op de helling gelegen site naar beneden verplaatst werd.

Fig. 11: Vooraanzicht fibula.

Fig. 12: Zijaanzicht fibula.

Een tweede groep vondsten vormden de musketkogels. Deze kogels werden in grote aantallen gegoten uit lood vanaf de 15^e eeuw tot in de 19^e eeuw. De soldaten gieten de kogels zelf tijdens de veldslagen in een zogenaamde kogelgiertang. Dat de musketkogels gegoten werden, is zichtbaar aan de gietnaad rondom de kogel. Ze bestonden in verschillende formaten, variërend in diameter van 9 mm tot 20 mm. Van de 12 musketkogels gevonden aan de Baverstraat hadden er 10 een diameter van 16 mm, twee kleinere kogels hadden een diameter van 11 mm. Deze kleinere kogels worden ook wel pistoletkogels genoemd (*Fig. 13*).

Fig. 13: Loden musketkogels met een gietnaad in het midden.

Er werden eveneens twee kogels uit de 2^e wereldoorlog teruggevonden. Deze zijn afkomstig van een machinegeweer op een tank. Ook werd een kogelhuls uit die periode aangetroffen.

Een andere metalen vondst met een datering uit de 2e wereldoorlog was een geplooid koperen gesp, afkomstig van een militair uniform (*Fig. 14*). Verder werden twee gespfragmenten teruggevonden, waarvan één met een recente en één met een vermoedelijk oudere datering.

Fig. 14: Militaire gesp.

Ook werden vier lakenloodjes aangetroffen. Deze ronde, loden voorwerpen met een diameter van ca. 15 mm werden in de middeleeuwen gebruikt als keurmerk voor lakens, katoen en linnen. Het waren in feite loden schijfjes met een stempel van de fabrikant die aan de koopwaren werden vastgemaakt. De aanwezigheid van een dergelijk loodje wees erop dat de koopwaar voldeed aan de toen geldende kwaliteitseisen (*Fig. 15 en 16*).

Fig. 15: Voorzijde lakenloodje.

Fig. 16: Achterzijde lakenloodje.

Tijdens het onderzoek werd ook een drietal koperen knopen teruggevonden, waarvan de herkomst en datering niet te achterhalen zijn omwille van de ongunstige bewaringstoestand. Een vierde bleek een erg recente knoop te zijn, met het opschrift 'CHARTER JEANS'.

Een opmerkelijke vondst waren twee bronzen, ringvormige object met 2 platte staafjes erop (Fig. 17). Waarvoor deze is objecten gebruikt werden is niet gekend.

Fig. 17: Onbekend bronzen object.

Tenslotte werden er ook een aantal recente vondsten gedaan, zoals de hierboven vermelde knoop. Zo werden enkele schroeven en een staafje gevonden, waarvan het gebruik niet gekend is.

3.5 Conclusie

Begin juli 2009 werd door ARON bvba aan Baversstraat te Tongeren in opdracht van de Stad Tongeren een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. In kader van dit onderzoek werden verspreid over het onderzoeksterrein, dat een totale oppervlakte had van circa 900 m², vier proefsleuven aangelegd. In totaal werd een oppervlakte van circa 270 m² onderzocht.

De bodemopbouw van het gebied werd conform de bodemkaart gekenmerkt door een leembodem zonder profielontwikkeling met een bedolven textuur B horizont op minder dan 80 cm diepte (Abp(c)).

Het onderzoeksgebied was tot kort voor het onderzoek een braakliggend terrein. Onderzoek van enkele cartografische bronnen leerde dat het terrein de voorbij eeuwen dienst heeft gedaan als landbouwgrond. In de nabije omgeving werden in het verleden enkele opvallende vondsten (metaaldetectie) geregistreerd, en ook prospectie lijkt op de aanwezigheid van Gallo-Romeins materiaal op de hoger gelegen delen van de heuvelrug te duiden.

Het proefsleuvenonderzoek beneden op het terrein aan de Baverstraat leverde echter slechts één spoor op. Het betreft een oude veldweg.

In de sleuven werden geen archeologische vondsten aangetroffen, maar het onderzoek met metaaldetectoren leverde wel enkele vondsten op. Er werd een 46-tal vondsten van archeologische waarde teruggevonden, waaronder een *fibula*, 13 munten, 12 musketkogels, 4 lakenloodjes, 4 knopen, 3 kogels, 3 gespen en enkele onbepaalde objecten.

4. Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek wordt voor het onderzoeksgebied geen vervolgonderzoek geadviseerd. De toekomstige bodemingrepen in de omliggende omgeving echter, en met name op de hoger gelegen hellingen van het 'Sint Antoniusveld' dienen omwille van hun uitzonderlijke ligging in het landschap en de eerder gedane prospectievondsten van een hoge archeologische waarde, zeker archeologisch begeleid te worden.

Bovenstaande aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegd gezag zijnde de afdeling Onroerend Erfgoed Vlaanderen van het Agentschap Ruimtelijke Ordening. Een definitieve beslissing tot het al of niet uitvoeren van een vervolgonderzoek ligt dan ook bij dit bevoegd gezag.

Indien U nog vragen heeft, kan u steeds contact opnemen met de bevoegde erfgoedconsulente van het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed Limburg, Annick Arts.

Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed Limburg
Vlaams Administratief Centrum
tav Annick Arts
Koningin Astridlaan 50 bus 1
3500 Hasselt
tel. 011/74.21.18
annick.arts@rwo.vlaanderen.be

Bijlagen:

- 1. Administratieve gegevens**
- 2. Lijst met afkortingen**
- 3. Fotolijst**
- 4. Sporenlijst**
- 5. Vondstenlijst**
- 6. Inplantingsplan**
- 7. Overzichtsplan**
- 8. Profielen**

Administratieve gegevens

Projectcode:	TO-09-BA
Opdrachtgever:	Stad Tongeren Maastrichterstraat 10 3700 Tongeren
Opdrachtgevende overheid:	RO Vlaanderen
Dossiernummer vergunning:	2009/187
Vergunninghouder:	Wesemael Elke
Aard van het onderzoek:	Prospectie met ingreep in de bodem
Begin vergunning:	01 juli 2009
Einde vergunning:	15 juli 2009
Provincie:	Limburg
Gemeente:	Tongeren
Deelgemeente:	Tongeren
Adres:	Baversstraat
Kadastrale gegevens:	Kadaster Tongeren, afdeling 5, sectie B, perceel 176C Kadaster Tongeren, afdeling 6, sectie C, perceel 471E
Coördinaten:	X=228450, Y=165050
Totale oppervlakte:	4300 m ²
Te onderzoeken:	ca. 500 m ²
Bodem:	Abp(c)
Archeologisch depot:	Depot Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg Stad Tongeren

Kleur

Blauw	BL
Bruin	BR
Donker (kleur)	DO
Geel	GE
Gevlekt	VL
Grijs	GR
Groen	GRO
Leemkleurig	LE
Licht (kleur)	LI
Mergelkleur	ME
Oranje	OR
Paars	PA
Roest(kleurig)	ROE
Rood	RO
Wit	WI
Zwart	ZW

Periodes

Bronstijd	BRONS
- Vroege Bronstijd	BRONSV
- Midden Bronstijd	BRONSM
- Late Bronstijd	BRONSL
IJzertijd	IJZ
- Vroege IJzertijd	IJZV
- Midden IJzertijd	IJZM
- Late IJzertijd	IJZL
Romeins	ROM
- Vroeg Romeins	ROMV
- Midden Romeins	ROMM
- Laat Romeins	ROML
Middeleeuwen	MID
- Vroege Middeleeuwen	MIDV
- Hoge Middeleeuwen	MIDH
- Late Middeleeuwen	MIDL
- Post Middeleeuwen	MIDP

Samenstelling

Baksteen	Ba
Breuksteen	Bs
Grind	Gr
Hout	Ho
Houtskool	Hk
Kalk	Ka
Kalksteen	Ks
Kei	Kei
Kiezel	Kz
Klei	Kl
Leem	Le
Leisteen	Lei
Mergel	Me
Moederbodem	Moe
Mortel	Mo
Natuursteen	Ns
Dakpan	Dp
Silex	Si
Slak	Sl
Steenkool	Sk
Verbrand	Vb
Zand	Za
Zandsteen	Zs
Zavel	Zv
IJzeroxide	Fe
Fosfaat (groene band)	Ff
Mangaan	Mn

Materiaalcategorie

Glas	GLS
Keramik	KER
Metaal	MET
Mortel	MOR
Organisch	ORG
Pleisterwerk	PLW
Terracotta	TEC
Steen	STE

Hoeveelheid

Zeer weinig	(zw)
Weinig	(w)
Matig	(m)
Veel	(v)
Zeer veel	(zv)

DSC-nummer	Soort opname	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
7492	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	Z	/
7493	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	O	/
7494	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	NO	/
7495	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	N	/
7496	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	NO	/
7497	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	ZO	/
7498	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	O	/
7499	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	ZO	/
7500	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	ZW	/
7501	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	ZW	/
7502	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	ZW	/
7503	Overzicht	/	Terrein vóór de start van het onderzoek	Z	/
7504	Werkfoto	/	Aanleg sleuven	Z	/
7505	Werkfoto	/	Onderzoek met metaaldetector	NO	/
7506	Detail	1	/	Z	/
7507	Detail	1	/	W	/
7508	Overzicht	/	Sleuf 1	Z	/
7509	Overzicht	/	Sleuf 1	Z	/
7510	Overzicht	/	Sleuf 1	N	/
7511	Overzicht	/	Sleuf 1	N	/
7512	Werkfoto	/	Onderzoek met metaaldetector	Z	/
7513	Werkfoto	/	Onderzoek met metaaldetector	ZW	/
7514	Overzicht	/	Sleuf 2	Z	/
7515	Overzicht	/	Sleuf 2	Z	/
7516	Overzicht	/	Sleuf 2	N	/
7517	Overzicht	/	Sleuf 2	N	/
7518	Overzicht	/	Sleuf 3	Z	/
7519	Overzicht	/	Sleuf 3	Z	/
7520	Overzicht	/	Sleuf 3	N	/
7521	Overzicht	/	Sleuf 3	N	/
7522	Detail	/	W-profiel sleuf 4	O	/
7523	Detail	/	W-profiel sleuf 4	O	/
7524	Detail	/	W-profiel sleuf 4	O	/

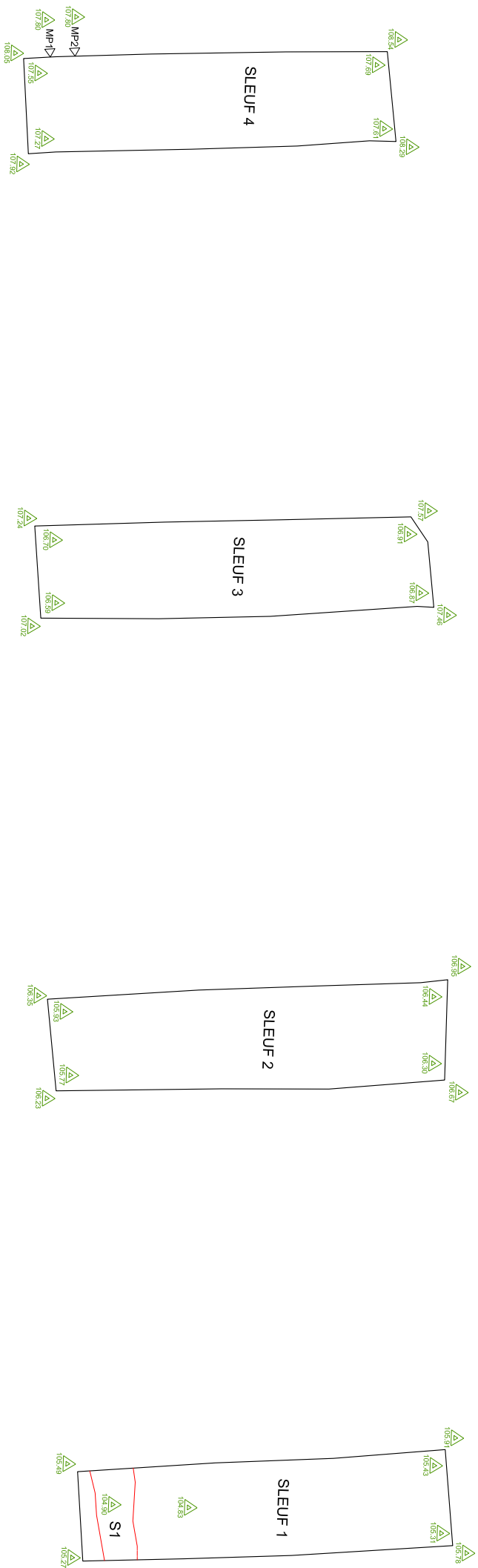
DSC-nummer	Soort opname	Spoornummer	Beschrijving	Genomen uit	Opmerkingen
7525	Detail	/	W-profiel sleuf 4	O	/
7526	Werkfoto	/	Aanleg sleuven	ZW	/
7527	Werkfoto	/	Onderzoek met metaaldetector	W	/
7528	Werkfoto	/	Kraanmachinist	/	/
7529	Werkfoto	/	Kraanmachinist	/	/
7530	Werkfoto	/	Kraanmachinist	/	/
7531	Werkfoto	/	Kraanmachinist	/	/
7532	Overzicht	/	Sleuf 4	Z	/
7533	Overzicht	/	Sleuf 4	Z	/
7534	Overzicht	/	Sleuf 4	N	/
7535	Overzicht	/	Sleuf 4	N	/
7536	Werkfoto	/	Elke in kraan	O	/
7537	Werkfoto	/	Elke in kraan	O	/
7538	Werkfoto	/	Elke in kraan	O	/
7539	Werkfoto	/	Elke in kraan	O	/
7540	Werkfoto	/	Joris in kraan	O	/

Spoornr	Sleuf	Vlak	Gecoupeerd	Soort	Beschrijving	Vorm	Kleur	Samenstelling	Oriëntatie	Relaties	Gerel vondstnr	Opmerking
1	1	1	Nee	Veldweg	Verharde, lichter gekleurde zone in de sleuf	Lang- werpig	GRBR + VL Le + VL WIGE	Le + ST, Sp ROE, Sp Ba (w)	O-W	/	/	/

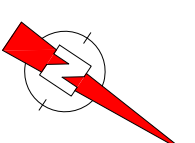
Vondstnummer	Materiaal	Soort	Aantal	Fragmenten	Vorm	Begin	Einde	Opmerkingen
1	AW	Ba, Tegel	2	2	/	Recent	Recent	Bakstenen fragment en recente tegel
2	MET	Koper	3	/	/	1940	1945	Kogels, 1 lege huls, 2 niet afgeschoten
3	MET	Brons	1	/	/	1e eeuw	4e eeuw	Romeinse fibula
4	MET	Koper	1	/	/	1940	1945	Gesp van een militair uniform, geplooid
5	MET	/	1	/	/	Recent	Recent	Gesp?
6	MET	Lood	12	/	Rond	Eind 15e eeuw	Midden 19e eeuw	Musketkogels, 10 groot, 2 klein
7	MET	Lood	4	/	/	Eind 13e eeuw	19e eeuw	Lakenloodjes
8	MET	Brons	2	/	/	/	/	Ringvormig object met 2 staafjes erop
9	MET	Koper	1	/	Langwerpig	/	/	Koperen staafje
10	MET	Lood, koper, brons	11	/	Onregelmatig	/	/	Ondefinieerbare metalen fragmenten
11	MET	Zilver	1	/	Rond	1285	1314	Tourse groot van Philips IV, Opschrift: PHILIPPVS REX, keerzijde: TVRONVS CIVIS
12	MET	Koper	9	/	Rond	17 ^e eeuw	18 ^e eeuw	Liards
13	MET	Koper	4	/	Rond	/	/	Knopen, 1 met opschrift CHARTER JEANS
14	MET	92% koper, 6% alum., 2% nikkel	1	/	Rond	1993	1993	5 Belgische Frank van Boudewijn I
15	MET	75% koper, 25% nikkel	1	/	Rond	1929	1929	25 Belgische Centimes van Albert I
16	MET	100% koper	1	/	Rond	1848	1848	2 Belgische Centimes van Leopold I
17	MET	Zilver	1	1	Onregelmatig	14 ^e eeuw?	14 ^e eeuw?	Fragment van een zilveren munt, Opschrift: PHIL...
18	MET	Lood	3	/	Onregelmatig	/	/	Ondefinieerbare metalen fragmenten
19	MET	IJzer	2	/	Langwerpig	Recent	Recent	Schroeven
20	MET	Koper	1	1	/	Recent	Recent	Fragment van een gesp

 ARON bvba		TONGEREN- BAVERSSTRAAT		Onderwerp		Veldtekening		ARON bvba		Legende	
TO-09-BA		Implantingsplan sleuven		Datum		juli 2009		Perceelgrens		Perceelnummer	
Schaal		1 : 500				0		25 m			
										176C	

Baversstraat

 ARON bvba	KLEINE-SPOUWEN SCHILDSTRAAT	Onderwerp Coupes: greppel	Veldtekening Datum ARON bvba juni 2008	Legende <div><div></div><div>MP1</div></div> <div><div></div><div>Spoor</div></div> <div><div></div><div>S2</div></div> <div><div></div><div>Spoornummer</div></div> <div><div></div><div>Absolute hoogte (in m TAW)</div></div>
	KS-08-SCH2	Schaal 1 : 400	0 20 m	

